

МОДУЛЬ 3 **ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ**

ТЕМА: ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Українська лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему сучасної української літературної мови.
2. Слово як лексична одиниця мови. Слово і поняття.
3. Поняття лексеми. Типи лексичних значень слів в українській мові.
4. Однозначні слова.
5. Слова-терміни.
6. Багатозначні слова. Пряме і переносне значення слова.
7. Основні типи переносних значень.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Визначення в тексті типів лексичних значень слів.
2. Аналіз однозначних слів, слів-термінів, багатозначних слів.
3. Визначення прямого і переносного значення слів.
4. Визначення в тексті основних типів переносних значень слів.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Користуючись тлумачним словником, випишіть 5 однозначних і 5 багатозначних слів. Складіть по 2 речення зі словами кожної групи.
2. Випишіть із казки «Хо» М. Коцюбинського слова, вжиті у переносному значенні. Яку роль вони виконують у художньому тексті?

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Тайна слова. – К., 1990.
2. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 2001.
3. Жовтобрюх М. Українська літературна мова. – К., 1984.
4. Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К., 1983.
5. Кукар-Онищенко О. Індивідуальний стиль письменника. – К., 1985.
6. Новий словник української мови: В 4-х томах. – К., 1998.
7. Потебня. О. Естетика і поетика слова. – К., 1985.
8. Русанівський В. Життя слова. – К., 1998.
9. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.Білодіда. – К., 1973. – С.101-120.
10. Сучасна українська літературна мова/За ред. А.Грищенка. – К., 1997.
11. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикологія. – Херсон, 1996.
12. Сучасна українська літературна мова/За ред. М.Плющ. – К., 2000.
13. Ткаченко А. Мистецтво слова. – К., 1998.
14. Чак Є. Плекаймо слово! // Дивослово. – 2000. – №12.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: ОМОНІМИ. ПАРОНІМИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Омоніми. Повні (лексичні) і часткові (лексико-граматичні) омоніми. Омофони та омографи.
2. Омонімія граматичних форм.
3. Міжмовні омоніми.
4. Стилiстичне використання омонiмiв.
5. Своєрiднiсть паронiмiв. Семантичнi зв'язки мiж паронiмами:
 - паронiми синонiмiчнi;
 - паронiми антонiмiчнi;
 - паронiми з певною семантичною близькiстю;
 - паронiми однiєї тематичної групи.
6. Звукова вiдмiннiсть мiж паронiмами.
7. Стилiстичне використання паронiмiв

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Аналіз омонімів та паронімів з використанням відповідних контекстів і лексикографічних характеристик.
2. Вправи на розрізнення полісемії та омонімії.
3. Визначення лексичних і лексико-граматичних омонімів.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Доберіть 10 речень з омонімами, назвіть їх різновиди і з'ясуйте, якою частиною мови вони виражені.
2. Складіть речення, використовуючи подані слова як омоніми:
Стан, мати, сорок, апарат, пристань, дорога, підмети.
3. Виписати із словника 20 паронімів, визначити їх особливості, скласти речення з паронімами-синонімами і паронімами-антонімами (по 5 речень).
4. Законспекуйте статтю: Мамрак А. Проблема словотворчої омонімії// Мовознавство. – 1992. – № 3.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 2001.
2. Гринчишин П.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови., – К., 1986.
3. Демський О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. – Львів, 1997.
4. Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Д. Гринчишина. – К., 1998.
5. Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів. – К., 1990.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: АНТОНІМИ. СИНОНІМИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Антоніми загальнономовні та контекстуальні.
2. Стилїстичне використання антонімів.
3. Мезоніми.
4. Синоніми, їх. основні типи: ідеографічні(семантичні), семантико-стилїстичні, контекстуальні, абсолютні.
5. Евфемізми як різновид синонімів.
6. Поняття про синонімічний ряд.
7. Джерела синонімії.
8. Стилїстична роль синонімів.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Запишіть прислів'я, в основі яких лежать антоніми м'яко-твердо, тьма-світ, битий-небитий, високо-низько, ранні-пізні, запасє-з'їдає.
2. Наведіть приклади евфемізмів.
3. Законспекуйте статтю: Непийвода Н. Синонімія виражальних засобів наукового стилю // Дивослово. – 1997. – №2. – С. 18-21.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдученко Г., Шапопшикова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 2001.
2. Груба Т. Засвоєння синонімічних форм на між предметній основі // Дивослово. – 1998. – №7.– С. 17-20.
3. Жовтобрюх М. українська літературна мова. – К., 1984.
4. Історія української мови. Лексика і фразеологія.– К., 1983.
5. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. – Львів, 1996.
6. Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз.– К.,1985.
7. Полюга Л. Словник антонімів. – К., 1979.
8. Сучасна українська літературна мова /За ред. А.Грищенка. – К., 1997.
9. Сучасна українська літературна мова /За ред. М.Плющ. – К., 2000.
- 10.Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.Білодіда. – К., 1973. – С.101-120.
- 11.Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 1996.
- 12.Хай живуть синоніми // Дивослово. – 2001. – №11. – С. 20-24.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: СКЛАД ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ ЇЇ ПОХОДЖЕННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Успадковані та запозичені складники української лексики.
2. Індоевропейські слова як важливий компонент споконвічне української лексики.
3. Спільнослов'янська лексика.
4. Спільносхіднослов'янські слова у складі лексики української мови.
5. Фонетичні, морфологічні та семантичні ознаки старослов'янізмів.
6. Споконвічна українська лексика, особливості її формування.
7. Семантико-стилістична структура власне української лексики, вплив екстралінгвістичних факторів на її формування.
8. Специфічні словотворчі особливості (творення іменників, прикметників, числівників, займенників, прислівників).
9. Особливості у складі та вживанні службових частин мови.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Аналіз текстів з погляду історичного походження лексики сучасної української мови (виявлення слів індоевропейських, спільнослов'янських, спільно східнослов'янських).
2. Аналіз лексичних, фонетичних і словотворчих ознак старослов'янізмів, використання з цією метою словників.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

Користуючись Етимологічним словником української мови, поясніть походження і значення назв українських місяців і днів. Назвіть серед них власне українські слова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 2001.
2. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І. Білодіда. – К., 1973. – с. 101-120.
3. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 1998.
4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Плющ. – К., 2000.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. Грищенка. – К., 1997.
6. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ ЇЇ ВЖИВАННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Активна і пасивна лексика сучасної української мови.
2. Лексика сучасна і застаріла. Архаїзми. Історизми.
3. Загальномовні неологізми в українській мові.
4. Художньо-індивідуальні неологізми.
5. Діалектизми у словниковому складі української мови.
Лексичні, етнографічні та семантичні діалектизми.
6. Загальноновживана лексика.
7. Професійно-виробнича лексика : ділова, науково-термінологічна.
8. Емоційна лексика.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Аналіз текстів з погляду використання в них архаїзмів, історизмів.
2. Характеристика неологізмів (загальноновживаних та індивідуально-авторських; з'ясування їх походження та способів творення).

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Напишіть твір «Життя і побут запорозьких козаків», використовуючи історизми. Поясніть їх значення.
2. Наведіть приклади (до 10) індивідуально-авторських неологізмів, укажіть способи їх творення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 2001.
2. Жовтобрюх М. Українська літературна мова. – К., 1984.
3. Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К., 1983.
4. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І. Білодіда. – К., 1973. – С. 231-261.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. Грищенка. – К., 1997. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 1996.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Плющ. – К., 2000.
7. Словар української мови: В 4-х томах / За ред. Б. Грінченка. – К., 1996-1997.
8. Словник української мови XVI - першої половини XVII ст. – Львів, 1994-1999.
9. Словарь новых слов русского языка / Под ред. Н. Котеловой. – С.-Петербург, 1995.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: ФРАЗЕОЛОГІЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Поняття про фразеологію і фразеологізми. Типи фразеологізмів: ідіоми і фразеологічні одиниці (народні прислів'я, приказки, крилаті слова).
2. Фразеологічні сполучення слів.
3. Джерела фразеологізмів. Етимологія деяких фразеологізмів.
4. Співвідношення між лексичними значеннями слів і значеннями фразеологізму.
5. Використання фразеологізмів у різних стилях мови.
6. Найважливіші праці з фразеології української мови.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Аналіз значення і структури фразеологізмів-ідіом і фразеологічних одиниць.
2. Вправи на з'ясування співвідношення між значенням фразеологізмів і конкретних лексем, що входять до їх складу.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

Плющ М.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 141,142.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 2001.
2. Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській мові. – К., 1975.
3. Медведєв Ф.П. Українська фразеологія. – Харків, 1977.
4. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. – К., 1973.
5. Сучасна українська літературна мова. / За ред. І. Білодіда. – К., 1973.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. Грищенка. – К., 1997.
7. Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. – К., 1984.
8. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
9. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. – К., 1978.
10. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. – К., 1993.
11. Юрченко О., Івченко А. Словник стійких народних порівнянь. – К., 1993.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: ФРАЗЕОЛОГІЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Класифікація фразеологічних одиниць за семантичним принципом.
2. Класифікація фразеологічних одиниць за граматичним принципом.
3. Класифікація фразеологічних одиниць за генетичним принципом.
4. Класифікація фразеологічних одиниць за сферами первісного вжитку.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Аналіз фразеологізмів за семантичним, граматичним та генетичним принципами.
2. Визначення сфери первісного вжитку фразем, складання речень із фразеологізмами.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Підібрати іменні, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні та вигуківі фразеологізми (по 5), пояснити їх значення.
2. Навести приклади спільнослов'янських, східнослов'янських, власне українських та запозичених фразеологічних одиниць, скласти з ними речення. Пояснити етимологію деяких із них.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова : Фразеологія. – Харків, 1989.
2. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків, 1987.
3. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. – Херсон, 2001.
4. Медведєв Ф.П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо. – Харків, 1982.
5. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І. Білодіда. – К., 1973. – С. 337-344.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. Грищенка. – К., 1997.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Плющ. – К., 2000.
8. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С. 708-712.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: ЛЕКСИКОГРАФІЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Предмет і завдання лексикографії.
2. Типи словників.
3. Тлумачні та перекладні словники.
4. Основні аспектні словники української мови: термінологічні, етимологічні, історичні, орфографічні, словники наголосів, іншомовних слів, фразеологічні, діалектні, синонімічні, ономастичні, зворотні, частотні та ін.
5. Енциклопедичні словники.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Ознайомлення з різними типами словників (будова, правила користування тощо).

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Підготуйте статті до етимологічного словника на слова Євшан, Євангеліє, екзамен. Скористайтесь при цьому зразками статей із етимологічних словників (української та російської мови).
2. Прочитайте у першому томі академічного „Словника української мови” вступну статтю „Обсяг і будова словника”. Випишіть із цього тому статті на слова бурелом, бурштиновий. Складіть за цими зразками статті до тлумачного словника на слова джерело, стилістичний, здавна, мова.

СЛОВНИКИ

Тлумачні та термінологічні словники української мови

Словник української мови: В 11-ти томах. – К., 1970-1980.

Словарь української мови: У 4 т. / Ред. з додатком власного матеріалу Б. Грінченка. – К., 1907-1909 (перевидано: К., 1996 1997).

Білецький-Носенко Н. Словник української мови / Підгот. до вид. В.В. Німчук. – К., 1996.

Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Д. Гринчишина. – К., 1998.

Новий тлумачний словник української мови / За ред. С.Єрмоленко: У 4 т. – К., 1998.

Сучасний тлумачний словник української мови / За ред. В.В. Дубічинського. – Харків, 2006.

Словники омонімів, паронімів, синонімів, антонімів, епітетів

Багмут А. Словник синонімів української мови. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1982. – Т.І: А-П.

Бибик С.П., Єрмоленко С.Я., Пустовіт Л. О. Словник епітетів в українській мові. – Львів, 1998.

Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. – К., 1986.

Демська О.М., Кульчинський І.М. Словник омонімів української мови. – Львів, 1996.

Деркач П.М. Короткий словник синонімів української мови. – Львів; Краків; Париж, 1993.

Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. – К., 1993. *Коломієць М.П., Регушевський Е. С.* Короткий словник перифраз. – К., 1985.

Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів ("фальшиві друзі перекладачів"). – К., 1997.

Полюга Л.М. Словник антонімів / За ред. Л.С. Паламарчука. – К., 1987.

Російсько-український словник синонімів / Укл. Н.Н. Башнякова, Г.П. Вишневська, М.М.

Пилинський та ін. / За ред. М.М. Нилинського. – К., 1995.

Словники іншомовних слів

Доманицький В. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів. – К., 1906. *Коломієць*

М.П., Молодова Л.В. Словник іншомовних слів. – К., 1998.

Кузеля З., Чайковський М. Словар чужих слів. – Чернівці, 1919.

Питтенко З. Словник чужих слів, що вживаються в українській мові. – К., 1906. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – К., 1985.

Словник іншомовних слів / За ред. Л. Пустовіт – К., 2000.

Словник іншомовних слів / За ред. І.В. Льохіна і Ф.М. Петрова. – К., 1951.

Словник чужомовних слів / За ред. О. Бадана Яворенка. – Х.-К., 1932.

Словник чужомовних слів, що увійшли в мову українську. – К., 1924.

Штена П. Словник чужослів. Знахідки. – Торонто, 1977.

Орфографічні словники української мови (сучасні)

Орфографічний словник української мови: Близько 120 тис. слів. – К., 1994.

Головащук С.І. Словник-довідник з правопису та слововживання / За ред. В.М.

Русанівського. – К., 1989.

Голоскевич Г Правописний словник. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто; Львів, 1994.

Орфографічний словник української мови / Відпов. ред. В.М. Русанівський. – К., 1999.

Пономарів О. Фонема Г та Г. Словник і коментар. – К., 1997.

Український орфографічний словник / Відпов. ред. В.М. Русанівський. – К., 2005.

Орфоепічні словники

Орфоепічний словник / Уклад. М.І. Погрібний. – К., 1984.

Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник. – К., 1973.

Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. – К., 1995.

Горпинич В.А. Русско-український орфоэпический словарь / Под. ред. В.М. Русановского. – К., 1992.

Російсько-українські перекладні словники (сучасні)

Ганич Д.І., Олійник І. С. Російсько-український і українсько-російський словник. 6-те вид. – К., 1992.

Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. – К., 1999.

Мацько ЛЛ., Сидоренко О.М. Шевчук. Русско-украинский, украинско-русский словарь.

Отличающаяся лексика. – К., 1995.

Практичний російсько-український словник / Уклад. П.Г. Гопченко, Л.Й. Ягодзінський. – К., 1993.

Російсько-український словник: В 3 т. – К., 1970. – Т.1-3.

Російсько-український словник: В 3 т.; 2-ге вид. – К., 1980-1988. – Т.1-3. Українсько-

російський словник: В 6 т. – К., 1953-1963. – Т. 1-6.

Термінологічні словники (рекомендовані для журналістів)

Галич Д.І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.

Григораши Д. С. Журналістика у термінах і виразах. – Львів, 1974.

Дорошенко М., Станиславський М., Страшкевич П. [Російсько-український] Словник ділової мови – Х.-К., 1930 (перевидано: Мюнхен, 1993).

Куньч З. Риторичний словник. – К., 1997.

Лесин В.М., Пулинець О. С. Словник літературознавчих термінів. – К., 1965.

Літературознавчий словник-довідник. – К., 1997.

Сучасна українська мова. Довідник / За ред. О. Пономарева. – К., 1993.

Фразеологічні словники

Батюк Н. О. Фразеологічний словник. – К., 1966.

Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові. – К., 1975.

Коломієць М.П., Регушевський С. С. Словник фразеологічних синонімів. – К., 1988.

Олійник І. С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. – К., 1971.

Підмогильний В., Плужник Є. Російсько-український фразеологічний словник – К., 1927. (перевидано: К., 1993).

Прислів'я та приказки: У 3 т. / Упоряд. М.М. Пазяк. – К., 1989-1991.

Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. – К., 1984.– Т. 1-2.
Українські приказки, прислів'я і таке інше / Спорудив М.Номис. – СПб., 1864. Українсько-російський і
російсько-український фразеологічний словник / Уклад. І.С. Олійник, М.М. Сидоренко; 2 ге вид. –
К., 1993.

Фразеологічний словник української мови: У 2т. – К., 1993.

Історичні та етимологічні словники

Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.: У 2 т. – К., 1977-1978.

Словник української мови XVI першої половини XVII ст. – Львів, 1994-1996.

Етимологічний словник української мови: У 7 т. – К., 1982-1989. – Т. 1-3.

Огієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови: У 4 т. – Вінніпег, Канада, 1979 -
1995.

Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд / Под ред.
О.Н. Трубачева. – Вып. 1-23. – М., 1974-1996.

Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / Пер. с нем. и доп.
О.Н.Трубачева. – М., 1964-1973.

Ономастичні словники

Редько Ю.К. Довідник українських прізвищ. – К., 1968.

Скрипник Л. Г., Дзятківська П. П. Власні імена людей. Словник довідник. – К., 1986.

Українсько-російський і російсько-український словник власних імен / За ред. Л.Г. Скрипник. –
К., 1976.

Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР: У 3 т. – К., 1973.

Інші словники

Бутенко М.П. Словник асоціативних значень іменників в українській мові. – Львів, 1989.

Ващенко В. С., Поповський А.М. Українізми в російських народних говорах. – Дніпропетровськ,
1994.

Лисенко П. С. Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся. – К., 1961.

Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. – К., 1984.

Пиркало С. Перший словник українського молодіжного сленгу. - К., 1998.

Словник скорочень в українській мові / За ред. Л.С.Паламарчука. – К., 1988.

Українські енциклопедичні видання

Енциклопедія українознавства / Гол. ред. П. Кубійович: В 11 т. – Париж; Нью-Йорк, 1955-1995. (Т.
1-7 перевидано: Львів, 1993-1997).

Онацький С. Українська мала енциклопедія. – Буенос-Айрес, 1957-1967.

Українська загальна енциклопедія / За гол. ред. І. Раковського. – Львів; Станіславів; Коломия,
1929-1935.

Українська радянська енциклопедія: У 12 т. – К., 1977-1985.

Український радянський енциклопедичний словник: У 3 т. – К., 1966-1968.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: ЗАПОЗИЧЕНІ СЛОВА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Лексичні запозичення зі слов'янських мов.
2. Іншомовні слова в українській мові джерела та способи їх засвоєння.
3. Німецькі слова в українській мові. Французькі слова в українській мові. Англійські слова в українській мові. Запозичення з голландської, італійської, іспанської та інших західноєвропейських мов.
4. Місце іншомовних слів у лексиці української мови.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Випишіть із словника іншомовних слів:
 - 5 лексем італійського походження, що означають музичні терміни;
 - 5 англіцизмів на позначення спортивних понять;
 - 5 слів французького походження з військової лексики.
2. З'ясуйте значення знайдених вами запозичених слів і складіть із кожним речення.
3. Законспектувати статті з Енциклопедії: Українська мова. Енциклопедія.- К., 2004. – с. 194-195; 225; 230.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія.-Херсон.,2001.
2. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка.-К., 1997.
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ.-К.,2000.
4. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.Білодіда.-К.,1973.-С. 143-148
5. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія.-Херсон, 1998.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ:

1. Опитування теоретичного матеріалу.
2. Перевірка виконання завдань.
3. Перевірка конспекту.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: ФРАЗЕОЛОГІЯ

ТЕОРИТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Лексичний склад фразеологічних одиниць.
2. Лексико-граматичні зміни фразеологічних одиниць : скорочення лексичного складу, заміна одного компонента іншим, розширення та звуження обсягу значень.
3. Розщеплення фразеологічних одиниць.
4. Явище редуції у фразеології.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Випишіть із фразеологічного словника приклади різних варіантів фразеологічних одиниць із значенням «запам'ятати», «наробити крику», «тривожно» , «одинокий» , «широ».
2. Наведіть приклади фразем, у яких відбулася заміна одного компонента іншим, спостерігається розширення чи звуження обсягу значень (до 20).
3. Вивчіть схему фразеологічного аналізу.
4. Виконайте фразеологічний аналіз:

Режим ще «дихає», але дихає явно не на ладан. Певен, що час розставить усі крапки над «і». Нажаль, часто доводиться спостерігати сучасно одягнутих дівчат, дивлячись на котрих мимоволі згадуєш класичні сідло і корову. «Язык мой» не ворог твій? (З газ.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. - Херсон.,2001.
2. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка.
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Ілющ. - К.,2000.
4. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія.-Херсон, 1998.
5. Українська мова. Енциклопедія.-К., 2000. - С. 708-712.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ:

1. Опитування теоретичного матеріалу.
2. Перевірка виконання завдань.

СХЕМА ЛЕКСИКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Семантичні властивості слова:

- а) лексично повнозначне чи неповнозначне слово?
- б) конкретне чи абстрактне його лексичне значення?
- в) вжите в прямому чи переносному значенні?
- г) якщо вжито в переносному значенні, визначте вид перенесу (метафора, функціональне перенесення, метонімія, синекдоха).
- г) моносемічне чи полісемічне слово?
- д) який тип лексичного значення слова (номінативний, фразеологічно зв'язаний, синтаксично зумовлений)?
- е) чи можливий добір до слова омонімів? Якщо можливий, то визначте вид омонімічних стосунків – повні омоніми, омоформи, омофони, омографи, пароніми;
- є) чи можливий добір до слова синонімів? Якщо можливий, визначте тип синонімічних зв'язків: ідеографічні, стилістичні, абсолютні;
- ж) чи можливий добір до слова антонімів (утворіть усі можливі антонімічні пари).

2. Слово з генетичного погляду:

- а) Власне українське чи запозичене?
- б) якщо власне українське, то визначте приналежність до спільнослов'янської, спільносхіднослов'янської чи специфічно української лексики;
- в) якщо слово запозичене, визначте джерело запозичення;
- г) чи є слово інтернаціоналізмом?

3. Стилiстичні властивості слова:

- а) До якого стилістичного шару лексики належить слово?
- б) загальноживане чи обмежене у вживанні?
- в) до активної чи пасивної лексики належить слово?
- г) якщо до пасивної, то визначте, чи є слово архаїзмом, історизмом або неологізмом;
- г) у яких мовних стилях може вживатися?
- д) чи є слово терміном і чи може воно термінологізуватися?

СХЕМА ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

1. Виділіть із тексту фразеологізм.
2. Поясніть значення фразеологізму.
3. Визначіть граматичні і семантичні ознаки ФО.
4. Назвіть джерело походження.
5. Дайте стилістичну характеристику фразеологізму:
 - а) розмовний, фольклорний чи книжний;
 - б) широко вживаний чи застарілий;
 - в) підвищеної чи зниженої емоційності;
 - г) характер експресії (урочистість, піднесеність, ввічливість, іронічність, насмішка, лайливість, зневага, жартівливість тощо).

МОДУЛЬ 4
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: МОРФЕМІКА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Поняття про морфеміку сучасної української літературної мови.
2. Морфема як мінімальна значуща частина в структурі слова.
3. Кореневі й афіксальні морфеми, функціональні відмінності між ними.
4. Морфи як варіанти однієї і тієї ж морфеми.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Вправи на виділення в словах морфем і морфів
2. З'ясування на прикладах споріднених слів поняття «корінь». Добирання слів спільного кореня.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр.144, 145.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакарюк Л.О., Панацьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль, 2004.
2. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. – К., 1999.
3. Городенська К.Г. та ін. Морфеміка української мови. – К., 1984.
4. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. – К., 1984.
5. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. – К., 1998.
6. Клименко Н.Ф. та ін. Словник афіксальних морфем української мови. – К., 1998.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. О.Пономарева. – К., 2001.
8. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Плющ. – К., 2000.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: МОРФЕМІКА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Вільні та зв'язані морфеми.
2. Матеріально виражені та нульові морфеми.
3. Типи афіксальних морфем: префікс, постфікс, інтерфікс, суфікс, флексія.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Вправи на виділення в словах морфем.
2. Визначення словотворчих, формотворчих та словозмінних афіксів.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Опрацюйте статтю: Українська мова. Енциклопедія. – К., 2004. – С.371-373.
2. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 150, 152.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакарнюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль, 2004.
2. Горбачу В.Т. Основні поняття і терміни морфеміка. – К., 1982.
3. Городенська К.Г. та ін. Морфеміка української мови. – К., 1984.
4. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. – К., 1999.
5. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. – К., 1984.
6. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. – К., 1998.
7. Клименко Н.Ф. Карпіловська Є.А. Словотвірнв морфеміка сучасної мови. – К., 1998.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ
ТЕМА: МОРФЕМІКА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Ознаки похідності/непохідності лексичної основи.
2. Поняття про основу слова. Похідна та непохідна основа.
3. Основи вільні й зв'язані.
4. Історичні зміни у структурі слова : опрощення, перерозклад, ускладнення, декореляція.
5. Завдання та принципи морфемного аналізу слова.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Вправи на визначення похідних і непохідних основ.
2. З'ясування історичних змін у структурі слова.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Законспекуйте статтю: Олексенко В.П., Рембецька О.В. Сучасна українська літературна мова. Морфемний і словотвірний аналіз. – Херсон, 2003. – С.8-11;32.
2. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. –К., 1995. – Впр.146, 153.
3. Виконайте морфемний аналіз слів: пробудження, внутрішній, прибережний, наука, сучасник .

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. – К., 1987.
2. Вакарнюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль, 2004.
3. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К., 1977.
4. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. – К., 1998.
5. Полюга Л.М. Морфемний словник. – К., 1983.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.Грищенка. – К., 1997.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. О.Пономарева. – К., 2001.
8. Яценко І.Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник / За ред. Н.Клименко. – К., 1980.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: СЛОВОТВІР

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації.
2. Поняття про словотворення (деривацію) і словотвір (дериватологію):
3. Твірна основа та словотворчий формант.

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Виділення твірної основи та словотворчих афіксів.
2. Вправи на виділення основи слів, визначення характеру основи.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 157, 158

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакарнюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль, 2004.
2. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К., 1991.
3. Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова. – К., 1981.
4. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. – Дніпропетровськ, 1998.
5. Горпинич В.О. Словотворення і словотвір української мови. – К., 1995.
6. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К., 1987.
7. Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі. – К., 1969.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: СЛОВОТВІР

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Словотвір як джерело збагачення лексичного складу української мови.
2. Способи словотворення в сучасній українській літературній мові.
3. Морфологічні способи словотвору:
 - афіксальний** (префіксальний, суфіксальний, постфіксальний, префіксально-суфіксальний, префіксально-постфіксальний, суфіксально-постфіксальний, префіксально-суфіксально-постфіксальний та флекційний);
 - осново- і словоскладання** (основоскладання чисте, складно-суфіксальне і складно-префіксально-суфіксальне);
 - абрєвіація.**

Неморфологічні способи словотвору:

- морфолого-синтаксичні;
- лексико-синтаксичний;
- лексико-семантичний;

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Аналіз різних способів морфологічного словотвору на прикладах похідних лексичних одиниць.
2. Аналіз неморфологічного способу словотвору у текстах.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр.160, 186, 187.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакарнюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль, 2004.
2. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К., 1991.
3. Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова. – К., 1981.
4. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. – Дніпропетровськ, 1998.
5. Горпинич В.О. Словотворення і словотвір української мови. – К., 1995.
6. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К., 1987.
7. Олексенко В.П. Словотвірні категорії суфіксальних іменників. – Херсон, 2001.
8. Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі. – К., 1969.
9. Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. – К., 1995.
10. Словотвір сучасної української літературної мови. – К., 1979.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

ПРАКТИЧНО В АУДИТОРІЇ:

1. Повний лексикологічний аналіз багатозначних слів, омонімів, фразеологічний аналіз виділених слів, антонімів, власне українських слів, старослов'янizmів, іншомовних слів, архаїзмів, неологізмів у текстах.
2. Аналіз значення та структури фразеологізмів. З'ясування етимології деяких фраз.
3. Аналіз морфемної структури слова та способів словотвору.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

Повторити теоретичні питання до модуля.

ЛІТЕРАТУРА

Дивись літературу до модуля № 3,4.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: МОРФЕМІКА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

Структурно-семантичні зв'язки між морфемами:

- полісемія;
- омонімія;
- синонімія;
- антонімія.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Законспекуйте: Вакарнюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль, 2004. – С.41-44.
2. Вивчіть схему морфемного аналізу.
3. Зробіть морфемний аналіз виділених слів:

*Пролісок пробив листок торішній,
аж зачудувалася трава.
Завжди рани дістає колишнє,
як нове бере свої права.*

(М. Рильський)

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакарнюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль, 2004.
2. Горбачу В.Т. Основні поняття і терміни морфеміка. – К., 1982.
3. Городенська К.Г. та ін. Морфеміка української мови. – К., 1984.
4. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. – К., 1999.
5. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. – К., 1984.
6. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. – К., 1998.
7. Клименко Н.Ф. Карпіловська Є.А. Словотвірнв морфеміка сучасної мови. – К., 1998.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ:

1. Опитування теоретичного матеріалу.
2. Перевірка виконання завдань.
3. Перевірка конспекту.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: СЛОВОТВІР

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ:

1. Словотворення, формотворення, словозміна.
2. Словоtvірний тип, словоtvірне значення, словоtvірні засоби.
3. Типи словотворення: словоtvорчість, словоскладання, конверсія, абревіація, акцентуація, універбація, ономатизація, апелятивація.

ЗАВДАННЯ ДОДОМУ:

1. Законспекуйте статті:
 - Олексенко В.П., Рембецька О.В. Сучасна українська літературна мова. Морфемний і словоtvірний аналіз. – Херсон, 2003. – С.22-25;33.
 - Горпинич В.О. Словотворення і словоtvір української мови. Морфеміка. Словоtvір. Морфонологія. – К., 1999. – С.86-87.
2. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр.148.
3. Виконайте словоtvірний аналіз виділених слів:
Зорі сяють. Серед неба горить білолиций.
Верба слуха соловейка, дивиться в криницю. (Т.Шевченко)

ЛІТЕРАТУРА

1. Горпинич В.О. Словотворення і словоtvір української мови. – К.,1995.
2. Грищук В.В. Український відприкметниковий словоtvір. – Івано-Франківськ, 1995.
3. Карпіловська Є.А. Конструювання складних словоtvорчих одиниць. – К., 1990.
4. Словоtvір сучасної української літературної мови. – К.,1979.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ:

1. Опитування теоретичного матеріалу.
2. Перевірка виконання завдань.
3. Перевірка конспекту.

СХЕМА МОРФЕМНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Визначити, до якої частини мови належить аналізоване слово — змінної/незмінної.
2. Виділити флексію, з'ясувати її значення.
3. Схарактеризувати основу:
 - а) похідна/непохідна;
 - б) чиста;
 - в) вільна/зв'язана.
4. Визначити корінь слова і підібрати спільнокореневі слова (вказати та можливі морфонологічні зміни).
5. Дати характеристику кожної афіксальної морфеми:
 - а) за функцією (формотворча, словотворча);
 - б) за значенням.
6. Вказати морфонологічні зміни.
7. Вказати на історичні зміни.
8. Графічне позначення морфемного складу слова.

СХЕМА СЛОВОТВІРНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Твірне слово.
2. Твірна основа (спільна частина похідного й твірного слів).
3. Словотворчий формант.
4. Спосіб утворення похідного слова.